

KELIONĖ SU TEOFILIUMI (2017-ųjų gruodis)

Pranašysčių lydymas

Viena iš sąlygų pradėti palaimintuoju paskelbimo procesą yra vadinamasis šventumo garsas (*fama sanctitatis*), kuris lydi tą asmenį žemiškajame gyvenime. Žvelgdami į palaimintojo Teofiliaus gyvenimą, aplinkiniai matė jį kaip išskirtinį ir Dievui artimą asmenį. Pašaukimas į šventumą palaimintojo gyvenime buvo toks ryškus, kad net jo persekiojai negalėjo to nepastebėti. Šiame kontekste galime kalbėti net apie išsipildžiusias pranašystes, kurios tik šiandien leidžiasi būti atpažįstamos.

Kuomet popiežius Pranciškus 2016 m. gruodžio 1 d. oficialiai pripažino Dievo tarno Teofiliaus Matulionio kankinystę, daugeliui tai buvo stulbinanti naujiena. Tačiau apie būsimojo palaimintojo kankinystę visi žinojo jau 1933 m. spalį, kai vyskupas Teofilius su grupe kalinių grįžo iš Rusijos kalėjimų. Tuometinė spauda vienbalsiai kalbėjo apie vyskupą kankinį, o 1934 m. popiežius Pijus XI susitikime su vyskupu Teofiliumi pavadino jį tikru tikėjimo išpažinėju ir kankiniu. Tad oficialus kankinystės pripažinimas buvo ne kokia nelaukta naujiena, bet veikiau jau žinomos tikrovės patvirtinimas.

Prasidėjus Lietuvos okupacijai, sovietai vyskupo Teofiliaus asmenyje įžvelgė žmogų, keliantį didžiulį pavojų sovietinei ideologijai, todėl jau 1940 m. pabaigoje iš Maskvos atėjo įsakymas akylai jį stebėti. Turime pripažinti, kad sovietai buvo visiškai teisūs – Matulionis iš tiesų buvo jiems labai pavojingas.

Per antrąją sovietų okupaciją 1944–1946 m. vyskupas Teofilius drąsiai ir atvirai gynė jaunimą nuo okupantų prievartos, pasisakė už sąžinės ir religijos laisvę. Tokia jo laikysena buvo pavyzdys kitiems ganytojams. Štai Kauno arkikatedros administratorius kanauninkas Povilas Dogelis dienoraštyje 1945 m. birželio 21 d. taip užrašė: „Visų akys į Kaišiadoris nukreiptos. Kaišiadorių vyskupas – kankinys Teofilius Matulionis labai drąsiai gina Bažnyčios teises. Bolševikai sako – iš visų vyskupų pats nesukalbamiausias yra Kaišiadorių vyskupas.“ Melagingais pažadais ir bauginimais sovietams pavyko bent laikinai apriboti kitų ganytojų įtaką žmonėms, tačiau Teofilius Matulionis tapo jiems tikra rakštimi nepatogioje vietoje. Okupantai ėmėsi kraštutinių priemonių prieš nesukalbamą ir į jokių kompromisus su jais neinantį vyskupą. Toliau sekė areštas, Vladimiro kalėjimas, Invalidų namai Mordovijoje...

Baugusiam visą bausmę vyskupui Teofiliumi buvo trukdoma grįžti į Lietuvą. Religinį reikalą įgaliojantis Bronius Pušinis manė, kad grįžęs Matulionis „tikinčiųjų akyse netektų kankinio už dieviškąją bažnyčią aureolės ar vainiko“, o KGB viršininkas Kazimieras Liaudis bijojo, kad vyskupo grįžimas „gali suaktyvinti priešišką reakcingai nusiteikusių kunigų veiklą ir pakeisti padėtį Kaišiadorių vyskupijos valdyme“. Abi šios archyvinės citatos turi pranašiško užtaiso, nes išreiškia tautos nuomonę, jog vyskupas Teofilius yra vertas kankinystės už Bažnyčią vainiko, o jo veikla tikrai paskatins kunigus uoliau atlikti savo pareigas ir pagausins ganytojų skaičių. Čia turiu mintyje

vyskupo Teofiliaus sprendimą be sovietinės valdžios pritarimo paskirti savo įpėdiniu kanauninką Vincentą Sladkevičių ir įšventinti jį vyskupu. Iš šiandienos perspektyvos matome, kad tai buvo ne vien eiliniai vyskupo šventimai, bet Teofiliaus pranašiškas žingsnis, nubrėžęs Bažnyčios Lietuvoje ateitį. Ne veltui sakoma, kad šventieji žvelgia į tikrovę giliau ir mato daugiau, o jų veikla kuria ateitį. Per kardinolą Sladkevičių teofiliškas žodis skambėjo Sąjūdžio laikais Vilniaus Katedros aikštėje.

Apie vyskupo Teofiliaus šventumą pranašavo net ir tie, kurie buvo jam priešingi. Vienas iš jų – Kauno ir Vilkaviškio vyskupijų valdytojas kanauninkas Juozapas Stankevičius, laikinai valdęs ir Kaišiadorių vyskupiją tuomet, kai Matulionis buvo tremtyje. Valdytojas manė, jog Bažnyčiai reikia bendradarbiauti su sovietais tam, kad ji išliktų, tačiau iš tremties grįžęs vyskupas Teofilius buvo kitos nuomonės ir perėmė Kaišiadorių vyskupijos valdymą į savo rankas. Kanauninkas Stankevičius tuo nebuvo patenkintas ir savo dienoraštyje užrašė tokius žodžius: „Geras yra senelis vyskupas Teofilius Matulionis. Gal jis bus kada ir šventuoju paskelbtas. Bet šio pasaulio jis jau nesuvokia. Iki šiol, kaip žadėjo, jis nesikišo į vyskupijos valdymą. Bet dabar <...> pradeda kištis ir, mano supratimu, labai nevykusiai.“ Grįžęs iš Teofiliaus Matulionio laidotuvių kanauninkas Stankevičius taip užrašė: „Tai buvo vyskupas kalinys, vyskupas kovotojas. Kada nors turės istorija tarti savo žodį: ar tinkami buvo jo kovos metodai? Bet... ir ne visi apaštalai vartojo vienodus metodus. Kiekvienoje kovoje tinka senovės išmintis: ką tik darai, daryk išmintingai ir numatyk dalykų pabaigą.“ Sovietams simpatizavęs valdytojas čia kalba taip pat kaip pranašas.

Vyskupo Teofiliaus laidotuvių dienomis iš aukštų sovietinės sistemos pareigūnų kilo keletas svarbių pranašysčių. Štai saugumo viršininkas Alfonsas Randakevičius baiminosi, jog Matulionio kapas viešose kapinėse taps lankoma „religinių fanatikų“ vieta, o po laidotuvių religinių reikalų įgaliotinis Justas Rugienis pasidžiaugė, kad viskas praėjo be didesnio bažnytinio triukšmo. Jis taip pat Maskvai referavo, kad vyskupui palaidoti Kaišiadorių katedros kriptą buvo pasirinkta norint išvengti piligrimų antplūdžio. Rugienis savo kolegas Maskvoje taip pat pranašiskai įspėjo apie „pavojų“, jog ateityje Vatikanas gali sugalvoti Matulionį paskelbti šventuoju.

Sovietmetyje nebuvo jokios vilties net kalbėti apie Teofiliaus Matulionio paskelbimą palaimintuoju ar šventuoju, tačiau vyskupo artimieji – giminaičiai, dvasininkai bei pasauliečiai – elgėsi labai pranašiskai: saugojo jo laiškus, asmeninius daiktus, rinko biografinę medžiagą, platino vyskupo Teofiliaus nuotraukų albumus, mašinėle slaptaip perrašinėdavo liudijimus apie vyskupo kankinio gyvenimą. Susižavėjusiųjų Teofiliaus asmeniu atsirado ir išeivijoje, kuri savo ruožtu įvairiais būdais puoselėjo pranašiską viltį.

Paskelbus vyskupą Teofilijų palaimintuoju, pranašystės tik iš dalies išsipildė, nes jose kalbama apie Teofiliaus paskelbimą šventuoju. To ir mes siekiame, meldžiame ir viltingai laukiame žinodami, kad ir tai kada nors išsipildys.

Mons. dr. Algirdas Jurevičius („Artuma“ 2017/12)

PS: Straipsnyje panaudotos citatos iš Lietuvos ypatingojo archyvo ir Lietuvos centrinio valstybės archyvo bylų, susijusių su palaimintojo Teofiliaus Matulionio sekimu.